

Таємниця козацької шаблі (стислий переказ)

Зірка Мензатюк

Зірка Мензатюк

Таємниця козацької шаблі

Повість

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Сім'я Руснаків – мама, тато і Наталочка, купують давно вже не першої молодості, підстаркуватий червоний автомобіль-легковичок вітчизняного виробництва, який мама називає Машкою. Під час першого катання вела машину мама, бо недавно закінчила курси водіїв. Після того, як вона невдало загальмувала, батьки посварилися. А вдома біля під'їзду їх уже чекав татів приятель пан Богдан, історик, мандрівник, цікавий чоловік. Він радів, що Руснаки купили авто, бо потрібно було їхати рятувати одну дуже цінну старовинну річ, історичну реліквію, якій загрожувала небезпека.

У квартиру пана Богдана на Русанівці уподобав собі з'являтися один привид. Він і попередив, що треба вжити найрішучіших дій у порятунку шаблі, яка була загублена на старому бойовищі, можливо, в замку чи фортеці на заході України. Під час зустрічі Руснаків і пана Богдана з привидами, усі зрозуміли, що шаблею заволодів користолюбний чоловік. І річ ця стосується битви війська Богдана Хмельницького під Берестечком 1651 року. Скоро саме мали бути роковини битви, тож Руснаки вирішили їхати в Берестечко.

Дорогою Машка мчала так, що було любо глянути. Вона обігнала вантажівку з трактором у кузові, цементовоз і навіть шикарний "Мерседес", який, правда, саме зупинявся. На одній автозаправці Наталочка вийшла з машини і розговорила з хлопцем з чорного джипа. Його звали Антип, він злегка накульгував, був елегантний і модний до неможливості, зачесаний гладесенько, тільки на маківці волосся настовбурчувалося двома невеличкими горбочками. Він побачив Наталоччину вишиванку і сказав, що вона їде в Берестечко на завтрашні урочистості. Антип звідкись знав про привида і реліквію-шаблю. Він переконував, що в Берестечку Наталочка нічого не знайде, бо там усе вже досліджено, а фортець і замків є багато: в Олеську, в Хусті, в Кам'янці-Подільському. Хлопець пропонував, щоб в одні фортеці їхали Руснаки, а в інші поїде він. Він переконав Наталочку схитрувати: коли їхатимуть через Дубно, хай попросить батьків піти у тамтешній замок, де можна знайти щось коштовне. А він тим часом поїде до Кам'янця-Подільського.

Руснаки таки заїхали у Дубно, але виявилося, що всі коштовності вивіз звідти

російський цар Петро І. Наталочка спішила в підземелля, але й там скарбами ані пахло. У готелі Наталочку через вікно раптом покликав Антип. Дівчинка вискочила надвір, нічого не пояснивши мамі. Антип сказав, що власник шаблі з Дубна уже напивав покупця із Кам'янця-Подільського, і зустріч має відбутись або в Кам'янці на Турецькому мості, або під Дубном у Тараканівському форті. Дівчинка не знала, що ж робити, і хлопець порадив їй піти в Тараканівський форт без батьків і запам'ятати номер автомобіля тих людей, які точно не звернуть на неї уваги, бо вона мала. За розмовою дівчинка не зогледілась, як дійшли до замку. Антип розповів їй, як зранені козацькі полки відходили з-під Берестечка. Щохвили могли напасти поляки. Щоб уберегти військо, яке відступало після нещасливої битви, полковник Іван Богун виставив під Плоскою заслону з шестисот козаків. Багато їх полягло, і на полі досі стоять кам'яні хрести... Наталочка пообіцяла зробити усе так, як радив Антип, хоч він їй чимось не подобався.

Умовити батьків повернути до Тараканівського форту виявилось складно. До того ж пан Богдан подзвонив і сказав, що привид вчора шаленів, хапався за голову й крутив пальцем біля виска. Отже, Руснаки зробили якусь дурницю або втраплять у халепу.

Наталочка вмовила батька поїхати до форту. Залишивши батьків у машині, вона пішла на кручу, та форту там чомусь не було. Раптом вона побачила двоповерхові каземати, вбудовані у пагорб. Наталочка зайшла у важке бетонне склепіння, в темний тунель, що мав вивести до внутрішнього двору. Знайшовши місце, про яке казав Антип та навіть почувши голоси чоловіків, дівчинка вирішила сховатися, та раптом кудись провалилася. Вона опинилася в колодязі.

Надворі під горою на неї чекали батьки. Дівчинка кричала, хотілося пити, серце стиснув жаль, що така вона невдатна й безталанна. Наталочка зайшлася гірким плачем. Тим часом мама з татом сиділи собі, не підозрюючи, що на них насуваються тяжкі випробування. До них підійшов чепурний хлопчина, який накульгував, і сказав, що Наталочка просила почекати, бо на горі під'їхав автобус із туристами, і вона приєдналася до них. Раптом ні з того ні з сього Машка загуділа на всю долину. Тато спробував її вимкнути, але Машка не вимикалася. Машина наче хотіла щось сказати... Батьки захвилювалися за дитину і дружно подерлися на кручу. Там знайшли Наталочку і витягли. Дівчинка мусила розповісти все, як є: що Антип зі своїми батьками теж шукає шаблю, що це він послав її у форт... Батьки були вражені, ошелешені й сердиті. Мама вважала, що круті Антипові батьки хочуть першими знайти шаблю.

Руснаки нарешті рушили в Берестечко. Там було вже багато люду. Батьки поспішили на богослужіння, а Наталочка повільно пішла навкруг майдану, озираючись на всі боки. Раптом дівчинці привиділася та трагічна п'ятниця 30 червня 1651 року, третій день Берестецької битви. Король Ян Казимир зібрав 150-тисячне військо, стягнув до Берестечка пів Європи, аби тільки здолати Україну. Козаків стояло менше: тисяч сто, і з ними татари. Хан бачив, що легкої здобичі не буде. Ляхи рушили, а татари почали тікати. Хмельницький хотів їх зупинити...

Загули церковні дзвони і Наталочка стрепенулася. Раптом вона почула щось про шаблю: позад неї говорили двоє хлопців у пластових одностроях. Вони привіталися до дівчинки. Діти познайомилися: хлопці виявилися пластунами зі Львова, високого звали Северин, а його товариша – Василь. Вони так щиро зацікавилися шаблею, що дівчинка розповіла все, що знала, навіть про Антипа. Хлопці не на жарт захвилювалися. Вони знали, що вчора заповідником ходив якийсь чоловічина і всім розказував, буцімто знайдено козацьку шаблю, справжнісіньку, але де вона – про це мовчав. Василькові він видався підозрілим, бо певно шукав, хто заплатить за шаблю дорожче.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Коли заграли бандури, Наталочка побачила ще одне видіння. Козаки були обложені вже десятий день... Хмеля нема... Пляшівка розлилася... Затоплювало табір... На поміч приїхав Богун захищати переправу, що мала ось-ось початися. Козаки кинулися один поперед іншого. Старий козак кричав "Стій!". Наталочка й собі закричала... І побачила перед собою Северина. Той уже розповів усім пластунам про порятунок шаблі. Діти сипнули на всі боки шукати чоловіка, який розказував про шаблю.

Северин і Наталочка теж шукали. Вони переходили від гурту до гурту, пильно придивляючись до облич. Вірніше, придивлявся Северин, який учора бачив оповідача. Дівчинка призналася хлопцеві, що їй почали привиджатися різні картини. Хлопець радив не хвилюватися, бо тут таке місце.

Поки Северин пішов заглянути ще й у підземний хід, що з'єднував церкви і вів кудись за пагорб, Наталочка знову побачила видіння. Три сотні козаків стояли на пагорбі, поляки насідали. Козаки не мали куди відступати, поморилися, деякі були поранені. Король Ян Казимир запропонував козакам здатися, але старий козак сказав: "Вибачай, королю, але нам не потрібна твоя ласка. Лицарська смерть козакові дорожча".

Бій на острові довершувався. Козаків ставало все менше. Аж ось лишився єдиний січовик. Він метнувся до берега й ускочив у човен, прихований в очереті. Не сідаючи, відштовхнувшись від берега, випливав серед плеса; гордо взявшись у боки, окинувши оком ворогів, мовляв, наступайте, чого ви баритесь. Поляки, брѣхавшись у баговинні, оточили озерце, серед якого плавав козак, та не могли здолати героя. Він сік їх, як капусту, та врешті його вбили.

...Знову гомонів святковий майдан. Пластуни верталися ні з чим. Учорашній чоловік зник, мов крізь землю провалився. Радилися, що робити і не помічали хлопця, що прислухався до їхньої розмови, а далі гучно розреготався. То був Антип. Василько подивився і сказав: "Чортик Антипко". І справді, вітер дмухнув на Антипове прилизане волосся, і з-під нього показалися два ріжечки. Антип сказав, що знайшов власника шаблі і дав йому адресу покупця, так що шабелька поїде за кордон. Шаблю продаватимуть завтра ввечері далеченько звідси, якщо Наталочка не врятує шаблю, та

станеться так, що брехатиме кожного дня. Антипко дав підказку-загадку: "Не горіх, а тверде; не панни, а в узорах жупани; стрілець їх сватав, та й голову склав".

Наталочка відшукала батьків і все розповіла. Руснаки сіли у машину і швидко поїхали до Олеського. Дорогу туди вказував неправильний дорожній знак, який поставив Антип. Руснаки приїхали до елегантного замку-палацу. Чоловік, що гнав з пасовища корову, сказав, що це Підгірці, а не Олесько.

Нічого не лишалося, як ставати на ночівлю. Вночі, коли тато з мамою солодко посапували, Наталочка почула у замку музику. Вона рушила у темряві і побачила, що в'їзна брама замку, звечора наглухо замкнута, тепер стояла відчинена навстіж. Дівчинка зайшла у двір і побачила, як сходилися гості до розкішної зали. Дивні пани мали такі ж дивні прізвища – Обжорський, Жебрацький, Забіяцький! Згодом почалися скажені танці, і виявилося, що усі гості – чорти, відьми й відьмаки. Наталочку помітив Антип, який теж був тут. Пан Обжорський постукав перснем по келиху, вимагаючи тиші. Він сказав, що сьогодні до них прокралася дівчинка, яка хоче врятувати козацьку шаблю. Що з нею зробити? Почулися викрики: "Вхопити її! Задушити! Розірвати!". Наталочка кинулася тікати, коли опинилася перед замком, зміркувала, що до намету бігти не можна, щоб бодай тато з мамою вціліли. І тут на порятунок прийшла Машка: її яскравого світла сахалося усе відьомське кодро.

Зранку Наталочка почувалася препогано. Дівчинка протерла машину з пилуки, бо була вдячна за нічну допомогу. Згодом Руснаки виїхали до Олеського замку.

Коли Руснаки увійшли до замку, то ретельно розпитали музейних працівників про шаблю, але усі розводили руками. Загадку Антипа вони досі не могли розгадати. На виході Руснаків перепинив охоронець, бо в музеї зник натюрморт, і музейна бабулька підозрювала Наталочку.

Щоб уникнути охоронця, дівчинка замішалася між екскурсантів і з ними зайшла в підземелля. Обдивилися скарбницю, криницю, тріщини від землетрусу в грубелезних мурах. Далі туристи оглянули замкову кухню і стали прощатися з екскурсоводом. Наталочка визирнула на браму: охоронець стояв там само. Вийти було неможливо. Вона тихенько вернулася і лишилася в кухні сама. У кухні стояв громіздкий чорний сервант з багатьма дверцятами, де Наталочка вирішила сховатися. Вона смикнула за крайні дверцята, і раптом відкрився вхід у потайну кімнату.

Потайна кімната виявилася кабінетом директора музею. І коли він зайшов у кабінет, усе налагодилось, бо усі дізналися, що картину вкрав Антип. Тож Руснаки виїхали в Кам'янець.

За Тербовлею Машка обігнала знайому вантажівку, яка тепер везла бугая. Все було майже так само, як тоді, коли Руснаки безжурно рушили в мандрівку. Скоріше б дістатися до Кам'янця та врятувати шаблю. Та раптом на узбіччі Руснаки побачили два авта, а біля них – мордоворотів в чорних масках, біля яких стояв Антип. І впоперек дороги лежала чимала колода. Та Руснакав повезло: виїхала знайома вантажівка, водій якої поїхав зустрічною смугою, вірніше, самим краєм її, де попри колоду лишилося трішечки не перегороженого асфальту. Вантажівка не вписалася, могутні колеса

зачепили колоду, і тоді... Бугай ревнув, щось торохнуло, щось сяйнуло. Колода, описавши півколо, другим кінцем вгатила автомобіль мордovorotів простісінько в лобове скло, сипнувши осколками!

Дорога лежала вільна. Тато щосили натис на газ. З другого авта вискочили батьки Антипа. Обое несамовито лементували. Машка зі свистом промчала мимо них. Вантажівку вони догнали за кількома поворотами. Водій вантажівки сказав Руснакам пильнувати, щоб бандюги не догнали їх на безлюдді.

Раптом позаду вигулькнув знайомий чорний джип, і почалася погоня, кінець якої виявився неочікуваним: Руснаки в машині опинилися в кроні розлогого дерева. Машка загрозово перехилялася. А зверху, з дороги, з якої вони злетіли, на Руснаків зазирає Антипко зі своїми чортячими батьками і глузливо кривлявся. Коли чорти зникли, Руснаки стали чекати рятувальників.

Спочатку з верби зняли Наталочку. Потім маму. Потім тата. Вкінці заходилися знімати Машку.

Молоденький міліціонер розповів, між іншим, що недалеко якийсь бугая ущент розбив джип "Черокі". Наталочка мало не застрибала з утіхи: без сумніву, бугай розбив Антипкове авто! Видно, його батьки, загнавши Руснаків на вербу, таки відшукали гречного водія, ну й заробили!

Машка досі була справна, тож Руснаки знову рушили до Кам'янця. Та коли вони прибули, у музеї саме закінчився робочий день. Повештавшись перед зачиненою брамою, вони зайшли повечеряти в ресторанчик коло Турецького мосту. Наталочка переживала, бо від завтра, якщо вони не врятують шаблю, вона стане брехухою. І тут тато здогадався, що треба їхати в Хотин! Вони ж зовсім забули про Хотин, Хотинську фортецю, а саме там колись розігралася велетенська битва, в якій смертельно поранили Петра Сагайдачного, славетного гетьмана, знаменитого стрільця з лука-сагайдака, тобто там був і горіх, і стрілець, ну і так далі.

За мить Руснаки сиділи в автомобілі. Машка неслася з шаленою швидкістю. Вони промчали містечком і спинилися на високій горі. Руснаки розгледіли узор, викладені червоною цеглою на світлих стінах. А це ж із загадки – "В узорах жупани!". Все співало: і загадка, і привидова підказка. Цим разом вони не помилилися.

Руснаки побачили, як до бронзового Сагайдачного підкотив автомобіль. Слідом за ним зачмихала і теж спинилася якась стара тарадайка. З першого авто вибрався дебелий парубійко. З тарадайки виліз щуплий, невеличкого зросту чоловічина. В руці він тримав щось довгасте. "Власник шаблі", – здогадалася Наталочка.

Поки Руснаки підходили до чоловіків, з міста вискочило таксі, і з нього витрусилися старий чорт, чортиця й Антипко, що кульгав дужче, ніж звичайно.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Досі Руснаки не переймалися, як їм одержати шаблю. Головне було її знайти.

Першим за справу взявся тато. Він нагадав миршавому, що знайдена реліквія

належить державі, що при передачі її в музей той дістане значну винагороду, а за знищення чи вивіз за кордон доведеться відповідати по закону. Миршавий говорив, що ніхто доказів не має, що він знайшов шаблю. Татова спроба закінчилася провалом. Антипкова мармиза розпливалася від задоволення.

Тоді в атаку пішла мама. Вона говорила від імені Союзу українок, Сестринства святої княгині Ольги й Товариства української мови "Просвіта", в яких була членкинею. Вона промовляла тихо й задушевно, а далі все палкіше, все завзятіше. Про честь і звиягу, про духовність і славу, про історичну пам'ять, врешті про старовину... Її промова мала успіх.

У Наталочки виникла підозра, що чорти хоч і мовчать, але дивним чином впливають на миршавого й дебелого, тому ті такі непоступливі. Раптом перед Руснаками заколихалася напівпрозора біла постать. То з'явився привид.

Красномовство Русаків вичерпалось, і не було звідки чекати допомоги. Та раптом вигулькнув автобус, і з нього висипали... львівські пластуни! Вони мали для миршавого привабливу пропозицію. Однак, спершу хотіли переконатися, що шабля справжня.

В сутінках сяйнула гартована сталь. Це була справжня козацька шабля, схожа на місяць-молодик. У волинському торфі вона напрочуд добре збереглася. Руків'я мала просте, без золота й діамантів, і було не схоже, щоб миршавий їх повиколупував. Усі дивилися на шаблю, як заворожені. Тільки з Антипком коїлося щось незрозуміле: він пересмикував плечима, чухав ріжки, переступав з ноги на ногу, наче йому нестримно закортіло в туалет. Він не міг біля неї встояти і з порсячим виском стрімголов чкурнув додолу з хотинської гори, а з ним і його батьки.

Пластуни переконали миршавого віддати шаблю. Наталочка раділа, бо Северин чудово все придумав! Дебелий мовчки стояв, а потім сказав, що все одно купує шаблю.

Тут сталося щось цілком неймовірне. Над фортецею заколихалися білі постаті. То були привиди, і їх ставало все більше. Це були козаки, полегли в Хотинській битві. Миршавий віддав шаблю Наталчиній матері.

Тут під'їхав маршрутний автобус "Київ-Чернівці", з якого вийшов пан Богдан власною персоною. За ним з автобуса висипали численні пасажири, бо не щодень випадає подивитися, як рятують історичну реліквію. Знайомий привид замахав руками, закивав головою, радісно обняв пана Богдана, тата, далі вклонився мамі, Наталочці, пластунам і пішов обнімати всіх підряд; інші привиди теж уклонилися й вочевидь раділи. Наталочка тихенько підійшла до Машки й погладила капот. А Северин приколов Наталочці на рукав пластунську нашивку, і дівчинка зарум'янилася від задоволення.

Після усіх цих подій, прибувши у Київ, Наталочка, мама, тато і пан Богдан пішли на виставу "Запорожець за Дунаєм". Львівські пластуни теж усі приїхали. Навіть привид тут був і чемно ховався за шторкою, щоб не привертати увагу глядачів. Тільки Машки бракувало для повної компанії, але й вона дістала винагороду: її заново пофарбували, у червоний колір. А всі зійшлися на виставу тому, що на сцені актор, що грав козака Андрія, бив ворогів справжньою козацькою шаблею, яку врятували Руснаки. Глядачі

гаряче аплодували. Вистава йшла прекрасно! Коли співак вийшов на поклін на авансцену, шабля в його правиці сяяла, як сонце.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу